

MƏTBUAT TARİXİ

<https://doi.org/10.30546/114578.2025.9.1041>

“YENİ FİKİR” QƏZETİNİN NƏŞRİ TARİXİ: REDAKTORLARI VƏ FƏAL MÜƏLLİFLƏRİ

Razim Məmmədov

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
<http://ORCID.org/0000-0002-5694-9501>
r_mamedli@mail.ru

Xülasə

Milli mətbuatımızın yaranmasını və onun inkişaf mərhələlərini Gürcüstanda nəşr olunun azərbaycandilli qəzet və jurnallarsız təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Belə ki, xalqımızın milli mədəniyyətinin, milli şüurunun və dünyagörüşünün formalaşmasında Tiflis, Batum şəhərlərində, eləcə də azərbaycanlıların yaşadıkları Borçalı, Ahısqa bölgələrində çap olunan azərbaycandilli mətbuat orqanlarının fəaliyyətlərini xatırlatmaq yerinə düşər. Hələ XIX əsrin birinci yarısında Tiflisdə 1832-ci ildə “Tiflisskiye vedomosti” qəzetinə əlavə kimi “Tiflis xəbəri”, 1845-ci ildə isə “Zaqafqazskiy vestnik” qəzetinə “Qafqazın bu tərəfinin xəbərləri” kimi Azərbaycan dilində qəzet-vərəqlər çap olunmuşdur. Əsrin ikinci yarısında isə bu şəhərdə “Ziya”, “Ziyayi Qafqaziyyə”, “Kəşkül” adlı qəzetlər işıq üzü görmüşdür. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mətbuatı tarixində silinməz iz qoyan “Şərqi-Rus” qəzetinin, Molla Nəsrəddin jurnalının nəşri də Tiflis şəhəri ilə bağlıdır. Keçən əsrin ilk onilliyindən başlayaraq Gürcüstanın paytaxtında, həm də başqa iri şəhərlərində, eləcə də azərbaycanlılar yaşayan bölgələrində Azərbaycan dilində onlarla qəzet və jurnal işıq üzü görmüşdür. Belə mətbuat orqanlarından biri də “Yeni fikir” qəzeti olmuşdur. Məqalədə qəzetin nəşri tarixi, onun uğurları, qarşılaşdığı çətinliklər, redaktorlar, ən fəal müəllifləri, eləcə də bu mətbuat orqanlarının məzmunu və mündəricəsi haqqında ətraflı məlumat verilir.

Açar sözlər: azərbaycandilli mətbuat, Gürcüstan, “Yeni fikir” qəzeti, nəşr tarixi, redaktorlar, fəal müxbirlər.

PUBLICATION HISTORY OF THE NEWSPAPER “YENİ FİKİR”: EDITORS AND ACTIVE AUTHORS

Razim Mammadov

Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract

It is impossible to imagine the emergence of our national press and the stages of its development without Azerbaijani-language newspapers and magazines published in Georgia. Thus, in the formation of the national culture, national consciousness and worldview of our people, it is appropriate to recall the activities of Azerbaijani-language press organs published in the cities of Tbilisi, as well as in the Borchali, Batum, Ahiska regions where Azerbaijanis live. As early as the first half of the 19th century, in Tbilisi, in 1832, as a supplement to the newspaper “Tiflisskiy vedomosti”, newspapers-sheets were published in Azerbaijani, such as “Tiflis akhbari” (Tiflis News) and “Zaqafqazskiy vestnik” (Zaqafqaz News) in 1845. In the second half of the century, newspapers called “Ziya”, “Ziyayi Qafqaziyya”, “Kashkul” were published in this city. The publication of the “Shargi-Rus” newspaper and the “Molla Nasreddin” magazine, which left an indelible mark on the history of the Azerbaijani press at the beginning of the 20th century, is also associated with the city of Tbilisi. Starting from the first decade of the last century, tons of newspapers and magazines in the Azerbaijani language were published in the capital of Georgia, as well as in two other cities, as well as in regions inhabited by Azerbaijanis. One of such press organs was the “Yeni Fikhir” newspaper. The article provides detailed information about the history of the publication of the newspaper, its successes, the difficulties it faced, the editors, the most active authors, as well as the content and contents of these pressorgans.

Key words: Azerbaijani-language press, Georgia, “Yeni Fikhir” newspaper, publication history, editors, active authors.

ИСТОРИЯ ИЗДАНИЯ ГАЗЕТЫ «ЕНИ ФИКИР»: РЕДАКТОРЫ И АКТИВНЫЕ АВТОРЫ

Разим Мамедов

Азербайджанский государственный педагогический университет

Резюме

Зарождение нашей национальной прессы и этапы её развития невозможно представить без издававшихся в Грузии азербайджаноязычных газет и журналов. Таким образом, в формировании

национальной культуры, национального самосознания и мировоззрения нашего народа уместно вспомнить о деятельности азербайджаноязычных органов печати, издававшихся в Тбилиси, а также в Борчалинском, Батумском и Ахысском районах, где проживают азербайджанцы. Ещё в первой половине XIX века в Тбилиси, в 1832 году, в качестве приложения к газете «Тифлиссские ведомости» стали издаваться газеты-листы на азербайджанском языке, такие как «Тифлис ахбары» («Тифлиссские ведомости») и «Закавказский вестник» («Закавказские ведомости») в 1845 году. Во второй половине века в этом городе издавались газеты «Зия», «Зияйи Кавказия», «Кашкул». С Тбилиси также связано издание газеты «Шярги-Рус» и журнала «Молла Насреддин», оставивших неизгладимый след в истории азербайджанской прессы начала XX века. Начиная с первого десятилетия прошлого века, в столице Грузии, а также в двух других городах, а также в районах компактного проживания азербайджанцев, издавалось множество газет и журналов на азербайджанском языке. Одним из таких печатных органов была газета «Ени фикхир». В статье подробно рассказывается об истории издания газеты, её успехах, трудностях, с которыми она столкнулась, о редакторах, наиболее активных авторах, а также о содержании и содержании этих печатных органов.

Ключевые слова: азербайджаноязычная пресса, Грузия, газета «Ени фикхир», история издания, редакторы, активные авторы.

Giriş/Introduction

XIX əsrin ikinci yarısında (22 iyul 1875-ci il) nəşrə başlayan “Əkinçi” qəzeti mətbuatımızın ilk nümunəsi kimi tarixə düşmüşdür. Qəzet nəşrə başladığı ilk gündən maarifçi ideyaların qarçısı olmuş, milli dəyərlərin və bədii fikrin inkişafına böyük təkan vermiş, milli təfəkkürə sahib olan ziyalıların yetişməsində əvəzsiz xidmətləri ilə diqqəti cəlb etmişdir [Axundov, 1987:19]. Danılmaz faktdır ki, “Əkinçi”dən sonra nəşr olunan mətbuat orqanları bu qəzetin mütərəqqi ənənələrindən bəhrələnərək öz işlərini daha da təkmilləşdirmişdir. Onu da vurğulamaq yerinə düşər ki, “Əkinçi” qəzetinin ənənələrindən bəhrələnən yalnız Azərbaycanda nəşr olunan dövrü mətbuat olmamışdır. “Əkinçi” qəzetini özlərinin müəllimi hesab edən qəzet və jurnalların coğrafiyası daha genişdir. Belə ki, XX əsrin ilk onilliklərində Gürcüstanda, Qərbi Azərbaycanda, Acarıstanda və başqa bölgələrdə işıq üzü görən Azərbaycan dilli qəzetlərdə peşəkar mətbuatımızın ilk müjdəçisi olan

“Əkinçi” qəzetinin fəaliyyətinə yüksək qiymət vermiş, onun mütərəqqi ideyalarından bəhrələndiklərini etiraf etmişlər. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu fakt və məqamlar son illərdə Azərbaycan mətbuat tarixi ilə bağlı aparılan elmi tədqiqatlarda, nə də çap olunan kitab və məqalələrdə öz əksini tapmır.

“Yeni fikir” qəzeti. 1922-ci il fevral ayının 18-də Tiflisdə Azərbaycan dilində nəşrə başlayan “Yeni fikir” qəzeti “Əkinçi” nin milli mətbuatımızın ilki hesab edərək yazmışdı: *“Azərbaycanın dövrü mətbuatı “Əkinçi” qəzeti ilə başlayır* [YF, 1924]. Qəzetdə nəşr edilən *“Zaqafqaziya türk mətbuatı”* [YF, 1923], *“Türk mətbuatına dair”* [YF, 1923], *“Azərbaycan türk mətbuatının tarixi”* [YF, 1924] və s. məqalələrdə mətbuat tariximizə aid çox maraqlı və qiymətli faktlarla rast gəlinir.

Xatırladaq ki, keçən əsrin 20-ci illərin əvvəllərində Tiflisdə Azərbaycan dilində nəşrə başlayan və böyük uğurlara imza atan mətbuat orqanlarından biri də “Yeni fikir” qəzeti olmuşdur. Təəssüf ki, nəşr olunduğu altı il müddətində (1922-1927) 1392 nömrəsi işıq üzü görən qəzetin nəşri tarixi, redaktorları, fəal müəllifləri, eləcə də onun məzmunu və mündəricəsi haqqında hələ də Azərbaycan ictimaiyyətinə ətraflı məlumat verilməmiş, hətta onun adı mətbuat tarixi ilə bağlı son illərdə çap olunan kitablara belə daxil edilməmişdir.

O vaxtlar Tiflisdə yaşayan qəzetin fəal əməkdaşlarından olan Ə.Musəvədi “Yeni fikir”in intişara başlaması”sərlövhəli məqaləsində qəzetin yaranma və nəşri tarixi haqqında yazırdı: *“Gürcüstan Kommunist firqəsinin nəşr əfkarı olaraq birinci ayda həftədə bir və ya iki nüsxədən ibarət olmaq üzrə dörd sütunlu, dörd səhifəlik türkcə bir qəzet nəşrinə Həsən Səbri, Hüseyn Səmihi və Əbdürrəhman Musəvəli yoldaşlardan mürəkkəb “heyət təhririlə” təşkilini, katib, tərcümə idarə məmuru və s. yeddi kişilik bir heyət idarə kadrosu və büdcəsi təsdiq edilmişdir. Qəzetin ilk nömrəsi 18 qanun (fevral) sayılı 1922-ci il tarixində buraxıldı”* [YF, 1926].

Təəssüf ki, bu qəzetin fəaliyyəti çox uzun sürmür. Üç aydan sonra Gürcüstan hökumətinin qəzetə maliyyə yardım etməməsi və işə məsuliyyətsiz münasibət nəticəsində “Yeni fikir” qəzeti öz nəşrini dayandırır. Qəzetin bağlanması cəmi bir neçə ay sonra Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların mənəvi həyatına təsir edəcək mətbuat orqanının yaranmasının zəruriliyi yenidən tam aydınlığı ilə özünü büruzə verir. Odur ki, Azərbaycan dilində mətbuatın yaradılmasının zəruriliyini görən Zaqafqaziya Ölkə Partiya Komitəsi Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar üçün qəzet çıxarılması məsələsini təxirə salınmaz bir məsələ kimi Gürcüstan Respublikasının rəhbərliyinə tapşırır. Aparılan danışıqlar və fikir mübadiləsindən sonra “Yeni fikir” qəzetinin yenidən

bərpası fikri üzərində dayanılır. Azərbaycan xalqının böyük oğlu Nəriman Nərimanovun 1922-ci ildə Tiflisdə olması “Yeni fikir” qəzetinin yenidən nəşrini sürətləndirir. Məhz N.Nərimanovun məsləhəti ilə Tiflisdə yaşayan azərbaycanlı ziyalılardan Ələkbər Qərib, Əziz Şərif, Əli Yazıcı, Rzaqulu Nəcəfov, Ömər Faiq Nemanzadə qəzetin nəşrinə cəlb edirlər. N. Nərimanov qəzet üçün şrift və dəftərxana ləvazimatı gətirilməsinə yardım edir [YF, 1926].

Beləliklə, Nəriman Nərimanovun yaxından iştirakı və köməkliyi nəticəsində “Yeni fikir” qəzeti 1922-ci ilin avqust ayında yenidən nəşrə başlamışdır. Xatırladaq ki, qəzet müntəzəm olaraq həftədə iki, bəzən isə həftədə üç dəfə çıxmışdı. “Yeni fikir” qəzetinin nümunəvi mətbuat orqanına çevrilməsində mütərəqqi fikirli ziyalıların, tanınmış ədəbi işçilərin böyük əməyi olmuşdur. “Yeni fikir” qəzeti nəşrə başladığı ilk aylarda onu bacarıqlı ictimai xadim, istedadlı jurnalist Həsən Əbdülzadə (Səbri) redaktə etmişdir. Onun redaktorluğu ilə qəzetin cəmi 58 nömrəsi çıxmışdır. Həsən Əbdülzadə (Səbri) 1895-ci il iyul ayının 4-də Borçalı qəzasının Aşağı Qoşakilsə kəndində (Bolnisi rayonu) doğulmuşdur. İlk təhsilini Tiflis şəhər məktəbində alan Həsən Səbri 1907-ci ildə Bakıda rus-fars natamam gimnaziyasına (İttihad) daxil olmuş, oranı 1914-cü ildə bitirmiş və kənd məktəbində müəllim işləmişdir. O, eyni zamanda vaxtilə N.Nərimanovun işlədiyi Qızılhaçılı kənd məktəbində müəllim işləmiş, Borçalının ictimai həyatında da fəal iştirak etmişdir. 1922-ci ilin iyul ayında qəzetin redaktoru təyin olunmuşdur. Redaktor vəzifəsindən azad olunduqdan sonra da H.Səbri Gürcüstanda bir çox məsul vəzifələrdə çalışmış, təşkilatçılıq bacarığına və işgüzarlığına görə Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif edilmişdir. Lakin 30-cu illərin qara buludları Həsən Səbrinin də başı üzərindən yan keçməmiş və o həbs edilərək 1937-ci ildə aradan götürülmüşdür [Məmmədov, 2000:22].

1922-ci ilin dekabr ayından başlayaraq Qafqaz respublikalarında müxtəlif dillərdə daha keyfiyyətli mətbuat orqanlarının nəşrinə hazırlıq işləri başlanmışdı. 1922-ci ildə Zaqafqaziya Ölkə Partiya Komitəsinin ilk orqanı olan “Zarya Vostoka” qəzetinin rus dilində Tiflisdə nəşr edilirdi. Bu qəzetin özünü doğrultduğunu gören Zaqafqaziya Komitəsi milli qəzetlərin keyfiyyətini artırmaq barədə də düşünməyə başlamış və bu məqsədlə Ölkə Partiya Komitəsi Azərbaycan dilində nəşr edilən qəzetlərin vəziyyətini bir daha müzakirə etmiş, onların zəif və güclü cəhətlərini müəyyənləşdirmək qərarına gəlmişdir. Bu illərdə Azərbaycan dilində Bakıda “Kommunist, Tiflisdə “Yeni fikir”, Batumda “İştirak”, sonra isə “Yeni həyat”, İrəvanda “Rəncbər”, qəzetləri nəşr olunurdu. 1922-ci ilin axırlarında Zaqafqaziya Ölkə Partiya Komitəsi qəzetlərin daha

məzmunlu və keyfiyyətli çıxması üçün belə bir qərar qəbul etmişdi: “*İrəvan və Batumda Azərbaycan dilində nəşr edilən qəzetlərin çıxarılması dayandırılсын. Zaqafqaziya türkləri üçün bir ölkə qəzetinin nəşri zəruri hesab edilsin. Gürcüstan K(b)P MK-nın orqanı “Yeni fikir” qəzeti Zaqafqaziya Mərkəzi İcraıyyə Komitəsi və Xalq Komissarları Şurasının orqanı olaraq gündəlik nəşr edilsin*”. Göründüyü kimi, bu qərarın əsas məğzi Gürcüstanda Azərbaycan dilli mətbuatın keyfiyyətinin artırılmasına deyil, əksinə sayının azaldılmasına yönəldilmişdir.

Ölkə qəzeti kimi nəşr olunan “Yeni fikir” qəzetinin ilk nömrəsi isə 1923-cü ilin yanvar ayının 15-də işıq üzü görmüşdür. Qısa müddət ərzində bu gündəlik qəzetin tirajı qısa müddət ərzində xeyli artmışdır. Əldə edilən sənədlərdən bəlli olur ki, “qəzetin ilk vaxtlar tirajı 190-200 min nüsxədən çox olmuşdur. Qəzetin dörd min nüsxəsi fərdi və kollektiv abunəçilərə göndərilir, qalan nüsxələr isə həmkarlar təşkilatlarının vasitəsi ilə zəhmətkeşlərə pulsuz paylanırdı.

Gündəlik qəzet kimi nəşrə başlayan “Yeni fikir”-in redaktorluğu istedadlı yazıçı və jurnalist Böyükağa Talıblıya tapşırılmışdır. Qəzetin nüfuzunun artmasında və geniş yayılmasında B.Talıblının böyük xidmətləri olmuşdur. Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, bədii yaradıcılığı müəyyən qədər öyrənilən B.Talıblının “Yeni fikir” qəzetində əməkdaşlığı, ümumiyyətlə, jurnalistik fəaliyyəti demək olar ki, hər cür tədqiqatdan kənarda qalmışdır. Halbuki onun dil, ədəbiyyat və mədəniyyətlə bağlı bir sıra məqalələri indi də öz aktuallığını itirməmişdir.

1924-cü ildə B.Talıblı Tiflisdən getdikdən sonra qəzetin redaktorluğu Mirzə Davud Hüseynova tapşırılmışdı. Çox maraqlıdır ki, Azərbaycan xalqına böyük mənəvi və fiziki zərbə vurmuş bu şəxs redaktorluq vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşmış, mümkün qədər qəzetin səviyyəsinin aşağı düşməməsinə çalışmışdı. Ümumiyyətlə, bu qəzetin nümunəvi mətbuat orqanına çevrilməsində onun “ilk əməkdaşları” Həsən Səbri, Böyükağa Talıblı, M.D.Hüseynov, Rzaqulu Nəcəfov (redaktorları), Ələkbər Qərib, Cabbar Cabbarov, Əli Yazıdçı, Ömər Faiq, Saleh Zəki, Hüseyn Səmihi, Əziz Şərif, Ələkbər Seyfi və başqa ziyalıların böyük xidməti və əməyi olmuşdur. Bu cür istedadlı ziyalıların gərgin zəhməti bahasına qəzetin nüsxələri xalq kütlələri arasında çox tez yayılmış və oxucuların ümidlərini doğruldaraq, onların rəğbətini qazanmışdır. “Yeni fikir” qəzetinin təkcə Qafqazda deyil, ümumiyyətlə, keçmiş SSRİ-nin müxtəlif guşələrində, xüsusilə də Orta Asiya respublikalarında çoxlu oxucusu və abunəçisi olmuşdu.

Qəzetin yüzlərcə nüsxəsi Türkiyədə, İranda və başqa Şərq ölkələrində geniş yayılmışdır [Məmmədov, 2000:25].

Qəzet nəşrə başladığı ilk aylarda onun cəmi iki şöbəsi-partiya həyatı və fəhlə həyatı şöbələri olmuşdur. Lakin 1924-cü ilin əvvəllərində Zaqafqaziya Ölkə Partiya Komitəsinin mətbuat şöbəsi “Yeni fikir” qəzetinin fəaliyyətini ətraflı müzakirə etmiş və onun fəaliyyətini bəyənmişdir. Mətbuat şöbəsinin bu müzakirəsindən sonra “redaksiyada bir çox şöbələr, o cümlədən Şərq, yeni əlifba, tənqid, kənd təsərrüfatı şöbələri, eləcə də İttifaq xəbəri, Qafqaz üzrə xəbərlər və xarici xəbərlər bölməsi olan beynəlxalq və daxili məlumat şöbələri yaradıldı” [YF, 1924].

Məlumdur ki, “Yeni fikir”in nəşrə başladığı dövr ədəbi mübarizənin çox kəskin illəri idi. Belə bir mürəkkəb şəraitdə “Yeni fikir” qəzeti ətrafında daha çox döyüşkənlik əzmi olan müxbir və ədəbi işçilər toplanmağa, hər vasitə ilə müxbirlərin sayını artırmağa və qəzetlə müxbirlər arasında əlaqəni möhkəmləndirməyə çalışmışdı. Araşdırmalar təsdiqləyir ki, həqiqətən də qəzet öz oxucu və müxbirləri ilə əlaqə saxlamış, onların rəyini öyrənmiş, onlara qiymətli məsləhətlər vermiş, yaradıcılıqda qətiyyətli olmağa, hər şeyi doğru-düzgün yazmağa çağırırmışdı: “*Siz nöqsanları tənqid etməkdən qorxmayın, lakin hər şeyi doğru yazın*” [YF, 1924]. Qəzetin nüsxələri əhali arasında geniş yayıldıqca yerlərdən ona yazılar yazan müxbirlərin sayı da artırdı. 1924-cü ildə qəzetin 232 nəfər müntəzəm yazan müxbiri var idi.

1926-cı il yanvarın 26-da “Yeni fikir” qəzetinin 1000-ci nömrəsinin çıxması böyük təntənə ilə qeyd edilmiş və Azərbaycan mətbuatı tarixində əsl bayrama çevrilmişdir. On səhifədən ibarət olan bu nömrədə Azərbaycanın məsul işçilərinin, eləcə də müxtəlif vaxtlarda “Yeni fikir”in redaktorları olmuş Həsən Səbri, Böyükağa Talıblı, Rzaqulu Nəcəfovun, qəzetin fəal və müxbirlərinin şəkilləri ilə birlikdə yubiley münasibətilə yazdıqları təbrikləri, məqalə və şeirləri də çap edilmişdir.

Qəzetin yubiley nömrəsinin birinci səhifəsində Azərbaycan xalqının sevimli oğlu Nəriman Nərimanovun böyük şəkli dərc olunmuş və onun altından bu sözlər yazılmışdı: “*Yeni fikir*”də qələmi ilə iştirak etmiş və hər xüsusda ona köməkçi olmuş yoldaş doktor Nərimanov”.

“Yeni fikir”in 1000-ci nömrəsinin çapdan çıxması münasibətilə qəzetin elm, maarif və mədəniyyət sahəsində fəaliyyətini yüksək qiymətləndirən Zaqafqaziya Ölkə Partiya Komitəsinin göndərdiyi təbrik məktubunda oxuyuruq: “Türk mətbuatı qarşısında ağır və böyük vəzifələr durur. Bu mətbuatın irəli dəstəsində gedən “Yeni fikir” mədəni cəhətcə dalda, qaranlıqda qalmış olan

milyonlarla türk kütləsinə ziyan verir. Şübhəsiz ki, “Yeni fikrin” 1000 nömrəsi bu xüsusda çox iş görmüşdür. Qoy “Yeni fikir” əsrlərdən bəri zalımların pəncəsi altında avamlıqda, qaranlıqda qalmış türk kütlələri arasında yeni fikirlər yaysın” [YF, 1926].

Qəzetin “Kəndlər həyatı”, “Maarif məsələləri”, “Ədəbiyyat”, “Təzə xəbərlər”, “Müvəffəqiyyət və nöqsanlarımız”, “Tiflis xəbərləri”, “Yeni əlifba sahəsində”, “Elm və texnika” və s. rubrikaları altında verilən materiallar daha çox oxunurdu.

Xalqımızın mədəni həyatının yüksəlməsi işində də “Yeni fikir” qəzetinin xidmətləri əvəzsizdir. Qəzet milli mədəniyyətin inkişafında böyük rol oynamışdır. “Yeni fikir” qəzeti, savadsızlığı aradan qaldırmaq üçün müxtəlif yollar axtarmış, məktəblərin yenidən qurulması məsələsinə ciddi fikir vermiş, müəllimləri və mədəniyyət işçilərini daha da həvəsləndirmək üçün müxtəlif tədbirlər və müsabiqələr keçirmişdir. Savadsızlığa qarşı mübarizədə müəllim rolunu yüksək qiymətləndirən qəzet yazırdı: *“Bizim gözlədiyimiz səadət maariflədir. Maarifin də qəhrəmanları kənd müəllimləridir. Müəllimlər “Qəhr olsun savadsızlıq” şüarı altında həvəslə xidmət etməlidirlər. Kənd müəllimi bilməlidir ki, o, maarifin kapitalıdır”* [YF, 1925]. Qəzetin bu çağırışı, kütləvi savadsızlığı aradan qaldırmaq üçün çox aktual idi və o dövrün tələblərinə tam cavab verirdi.

Qəzet Azərbaycan dilinin saflığı, yeni əlifbaya keçidin əhəmiyyəti haqqında çoxlu məqalə və materiallar vermiş, dilimizin ərəb və fars sözlərindən təmizlənməsi yollarını, yeni əlifbanın (latın əlifbasının – R.M.) üstünlüklərini aydın bir şəkildə izah etmişdir. Yeri gəlmişkən xatırladaq ki, “Yeni fikir” qəzetinin dili keçən əsrin 20-ci illərdə Azərbaycan dilində nəşr olunan əksər mətbuat orqanlarının dilindən aydın və səlis olmuşdur. Qəzetin 26 yanvar 1926-cı il tarixli nömrəsində oxuyuruq: *Yeni fikrin dili “Kommunist”in dilindən aydın və açıqdır. Fəqət, bu, o demək deyil ki, “Yeni fikir”in dili tamamilə anlaşılır. “Yeni fikir” gələcəkdə öz dilinin sadələşməsinə çox say etməlidir”* [YF, 1926].

Azərbaycan incəsənətinin inkişafı məsələsinə də qəzet xüsusi diqqət göstərmişdir. Onun səhifələrində Tiflis Dövlət Türk Teatrının fəaliyyəti geniş işıqlandırılmış, ayrı-ayrı səhnə əsərləri və istedadlı səhnə ustaları haqqında maraqlı yazılar verilmişdir. Bundan başqa, “Yeni fikir” səhifələrində Azərbaycan milli musiqisi və rəqsi, rəssamlıq, memarlıq sənəti, eləcə də incəsənətin digər növləri haqqında da çoxlu maraqlı məlumat və materiallara rast gəlinir.

“Yeni fikir” qəzeti ədəbiyyat məsələlərinə də geniş yer ayırmış, ətrafına o dövrün ən mütərəqqi fikrli ziyalı və ədiblərini toplaya bilmişdir. M.S.Ordubadi, Ə.Nəzmi, B.Talıblı, Ə.Şərif, E.Sultanov, Ə.Nazim, R.Nəcəfov, Ə.Nərimanov, Ə.Vəliyev, M.Paşayev və başqa tanınmış Azərbaycan ədibləri ilə yanaşı, yerli ədəbiyyat həvəskarları da “Yeni fikir”lə yaxından əməkdaşlıq etmiş, onların bir sıra felyeton, hekayə, şeir və tənqidi məqalələri də ilk dəfə bu qəzetdə çap olunmuşdur.

Nəticə/Conclusion

Keçən əsrin 20-ci illərinin axırlarında Zaqafqaziya Ölkə Partiya Komitəsinin ləğvindən sonra, bu komitənin orqanı kimi gündəlik nəşr olunan “Yeni fikir” qəzetinin çapına da ehtiyac azalmışdı. Odur ki, “Yeni fikir” qəzetinin öz tarixi missiyasını yerinə yetirdikdən sonra bağlanmışdı. Onun sonuncu 1398-ci nömrəsi 1927-ci il may ayının 31-də buraxılmışdı.

“Yeni fikir”qəzeti Azərbaycan mətbuatının mütərəqqi ənənlərini uğurla davam etdirmiş, xalqımızın ictimai-siyasi və sosial-mədəni həyatının inkişafında əvəzsiz xidmətləri ilə seçilmişdir.

“Yeni fikir” qəzetinin nəşri dayandırıldıqdan bir ay sonra 1927-ci il iyun ayının 30-da Tiflisdə Azərbaycan dilində “Yeni kənd”qəzeti nəşrə başlanmışdı.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Axundov, N. (1987). Azərbaycan dövrü mətbuatı (1832-1920). – Bakı: “Elm”. – 120s.
2. Məmmədzadə, M.B. (2004). Azərbaycan türk mətbuatı. – Bakı, 322s.
3. Məmmədov, R. (2000). Gürcüstanda azərbaycandilli mətbuat və ədəbiyyat. – Bakı, 138 s.
4. “Yeni fikir” qəzeti, 31 yanvar 1924-cü il.
5. “Yeni fikir” qəzeti, 11 aprel 1923-cü il.
6. “Yeni fikir” qəzeti, 5 iyun 1923-cü il.
7. “Yeni fikir” qəzeti, 26 mart 1924-cü il.
8. “Yeni fikir” qəzeti, 26 yanvar 1926-cı il.
9. “Yeni fikir” qəzeti, 24 dekabr 1924-cü il.
10. “Yeni fikir” qəzeti, 12 fevral 1924-cü il.
11. “Yeni fikir” qəzeti, 28 yanvar 1925-ci il.
12. “Yeni fikir” qəzeti, 31 may 1927-ci il.

Məqalə tarixçəsi

Daxil olub

21.08.2025

Qəbul edilib

04.09.2025

Nəşrə tövsiyə edib

Məhərrəm Məmmədli

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent